כלי חרס אבן וזכוכית

א. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד ב

בעו מיניה מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא ירוקא לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך אוכמי וחיורי מאי והיכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך דשיעי מאי אמר להו חזינא להו דמידייתי אלמא בלעי ואסירי והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ומאי שנא לענין יין נסך דדריש מרימר מאני דקוניא בין אוכמא בין חיורי ובין ירוקי שרי וכי תימא יין נסך דרבנן חמץ דאורייתא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן.

ב. רש"י מסכת פסחים דף ל עמוד ב

קונייא - פלומי"ר +מצופה בשכבת עופרת+ בלעז, ושל חרס הוא וטוח באבר. ירוקי - עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף, אלו"ם +אלום+ בלעז, והוא עז ובולע לעולם. הכי גרסינן: ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי דמצרפי ובלעי, דמצרפי - צריף. קרטופני - בקעים. כי תיבעי לך דשיעי - שהן חלקים. דמידייתי - פולטין המשקין מדופנן החיצון, ובלעז טרשטדט"ש +מוציא נוזלים, מפעפע+, וכיון דמידייתי - ודאי בלעי, והואיל ובלעי - שוב אינן פולטין, שהתורה העידה על כלי חרס, שכיון שבלע - אינו יוצא מידי דופיו לעולם, שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך ישטף תעבירו באש, ומורק ושוטף, אבל בכלי חרס - ישבר.

ג. תוספות מסכת פסחים דף ל עמוד ב

התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דכתיב ביה ישבר - וא"ת תיפוק ליה דחזינן להו דמידייתי והיינו אחר הגעלה דאי לפני הגעלה שאר כלים נמי מידייתי וי"ל דלעולם מיירי קודם הגעלה וכמו שפ"ה בע"ז (לד.) דמידייתי בחוץ וכיון דמידייתי מבחוץ בלעי טפי וא"ת והלא יוצא מידי דופיו ע"י כבשונות דבזבחים בפ' דם חטאת (צו.) פריך וליהדרינהו לכבשונות ואמאי קדירות במקדש ישברו ומשני לפי שאין כבשונות בירושלים הא יש כבשונות שרו בחזרה לכבשונות וכן לעיל אמר (אבל) קדירה לא דלמא חייס עלה הא לאו הכי שרי קדירות בהיסק מבפנים וכן אמר אי מליא גומרי שפיר דמי ואור"ת דזה לא חשיב יוצא מידי דופיו דכיון שהסיקו נעשה ככלי חדש שכן דרך כלי חרס כשעושין אותו נותנו אותו בכבשן להסיקו וא"ת והיכי מייתי ראיה מדכתיב ישבר דילמא גזירת הכתוב הוא דאפי' תלאו באויר התנור בעי התם רבא בר חמא אי קפיד רחמנא אבישול בלא בלוע או לא וי"ל דלכלי נחושת מועיל שטיפה ומריקה אפילו בבישול ובלוע א"כ מה שהקפיד בכ"ח אבישול בלא בלוע היינו לפי שעשאו כבישול וכבלוע ולר"ת יש להקשות תנור שנטמא אמאי חולקין לשלשה כיון דחשיב כאחד ליעבד ליה היסק ותו לא ונראה לרשב"א דמיירי בקדרה שאין דרכה להסיק כשמחזירין אותה לכבשונות אז פנים חדשות באו לכאן אבל תנור כל שעה ושעה מסיקו מבפנים ולאו כפנים חדשות דמי וצריך שבירה.

ד. רי"ף מסכת פסחים דף ח עמוד ב

נקוט האי כללא בידך דמאני דאעא ומני דפרזלא ושאר מיני מתכות ובורמי דגללי דאישתמש בהו חמירא כולה שתא בכלי ראשון צריך למיגעלינהו בכלי ראשון והני דאישתמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדי עלייהו רותחין בכלי שני ומשהי להו בגווייהו עד דפלטן שפיר דמי דגמרינן להו מגיעולי נכרים דכתיב בהן כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר

ה. הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ח עמוד ב

ובורמי דגללא. כלים של אבני גלל דכלי אבן דינן ככלי מתכת ולא הוו ככלי חרס וראיה לדבר מפ' בתרא דע"ז (דף עד ב) גת של אבן שזפתה נכרי מנגבה והיא טהורה וקתני סיפא דבשל חרס אף על פי שקלף את הזפת אסורה אלמא כלי אבנים לא הוו ככלי חרס ולענין טומאות נמי תנן במסכת כלים (פ"ה מ"ה) תנור של אבן ושל מתכת טהור משום כלי חרס וטמא משום כלי מתכות אלמא כלים של אבנים ככלי מתכות דמיין ולא ככלי חרס ומ"ה סגי להו בהגעלה ובשם ר' יצחק אמרו שכלי אבנים אינם צריכין הכשר ומצא בתוספתא סמך לדבריו:

ו. תוספתא מסכת זבחים (צוקרמאנדל) פרק י

כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה כלי חרס אין טעונין אלא שבירה היכן שובורו בפנים יצא לחוץ נכנס ושוברו בפנים:

ז. שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק ג סימן רב

ואשר בקשת למצוא המקור בהלכה ט"ו שם שכתב כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה אינן טעונין מריקה ושטיפה והכ"מ לא ידע מקורו גם לדבר הזה נשאתי פניך ויגעתי ומצאתי ת"ל והנה הר"ן פ' כל שעה הביא בשם רבינו יצחק דכלי אבנים א"צ הכשר ומצא סמך לדבריו בתוספת' ולא גלה לנו מקום כבוד התוספת' וכ"כ הטור או"ח סי' תנ"א בשם הר"י וכפי הנראה הי' לו הגירסא בתוספתא פ"י דקדשים דכלי גללים וכלי אבנים א"צ הכשר כ"א מדיחן וכן נראה מהסמ"ג לאוין ע"ז ע"ח שוב מצאתי בשעה"מ פ"ה מחמץ הלכה כ"ג שהביא לשון רבינו יונה בכת"י

שהביא לשון התוספת׳ כן וכתב שמקורו של רבינו שם הוא מזה ושמחתי ודו״ק ומ״ש שם השעה״מ להקשות על רבינו דהיאך כתב פ״ה מחמץ שם דכלי אבנים צריך הגעלה היפך מ״ש שם בפ״ח ממעה״ק לפע״ד רבינו מפרש דבאמת כלי אבנים בולעים רק שבליעתם משהו וא״כ בקדשי׳ לא הקפידה תורה על בליעת משהו ואף דבכ״ח =דבכלי חרס= ישבר שא״י מידי דופיו אף דודאי לא נשאר רק משהו ועיין בבה״ז וצאן קדשים בזבחים דף צ״ו באמת רבינו לשיטתו דס״ל דגזה״כ הוא בחטאת דוקא תשבר ולא בשאר קדשי קדשים ואולי מכאן יצא לו זאת מדלא הצריכה תורה שבירה רק בכ״ח ולכך בחמץ דאסור במשהו אף בכלי אבנים צריך הגעלה ודו״ק

ח. טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנא

אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת כולן דינם שוה להתירן בהגעלה וה״ר יצחק מסימפונ״ו כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה: ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להן תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר.

ט. שולחן ערוך יורה דעה סימן קכא סעיף ב

לקח מהן כלים שנשתמש בהם בחמין, בין שהם של מתכת או של עץ או אבן, מגעילן ואחר כך מטבילן, אם הם של מתכת, והם מותרים.

י. שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף ח

אחד כלי עץ ואחד כלי אבן ואחד כלי מתכת, דינם להכשירם בהגעלה. הגה: וכן כלי עצם צריכים הגעלה.

יא. ביאור הגר״א אורח חיים סימן תנא סעיף ח

אחד כו׳. כלי מתכות מפורש בסוף ע״ג ומפורשין בפרשה וכמ״ש שם וכלי עץ ואבן דינן ככלי מתכות לאפוקי מדעת רב האי שכתי׳ שדינם ככ״ח וצריכין היסק בתנור וראיה ממ״ש בסוף ע״ג גת של אבן כו׳ ושל עץ כו׳ ושל חרס כו׳ אלמא אין דינם ככלי חרס ובספ״ה דכלים תנור של אבן ושל מתכות טהור וטמא משום כלי מתכות כירה כו׳ ועמ״ש בסי״ד וכמ״ש ראב״ן דילפינן איסור מטומאה כמ״ש בסוף ע״א עה א ... אבל בתוספתא דזבחים תניא כלי אבנים אינן טעונים מריקה ושטיפה אלא מדיחן ודחקו במרדכי לומר דהאי מדיחן ר״ל מגעילן ודוחק ועוד למ״ד מריקה בחמין משום הגעלה הוא וכמ״ש בזבחים:

יב. בית יוסף אורח חיים סימן תנא

ולענין כלי זכוכית כתוב בהגהות מיימון פרק ה׳ (דפו׳ קושטא הכ״ה) אומר רבינו יחיאל דהני כוסות של זכוכית שנשתמשו בהם כל השנה אסור להשתמש בהם בפסח על ידי עירוי ולא על ידי שכשוך משום דהוי ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואף על גב דאין משתמשין בהם כי אם על ידי צונן מכל מקום יש לאסור משום דלפעמים שורין פתיתין של פת בתוכו ביין והוי כבוש והרי הוא כמבושל וכן כתב המרדכי בפרק כל שעה (שם) בשם רבינו יחיאל גם כן ונתן טעם משום דהוי ככלי חרס הואיל ותחלת ברייתו מן החול והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא וכו׳ ואף על גב דתשמישן בצונן מכל מקום שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש דהוי כמבושל וראבי״ה (סי׳ תסד עמ׳ 91) כתב דכלי זכוכית שיע ולא בלע כדאמרינן גבי לב (פסחים עד:) וראיה מאבות דרבי נתן (פמ״א ה״ו) שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית כלי חרס בולע ומפליט ומשמר מה שבתוכו מה שאין כן בכלי זכוכית עכ״ל... אבל הר״ן כתב בפרק כל שעה (ט. סוף דבור ראשון) כדברי ראבי״ה דנראה לו להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום דשיעי וקשים ובליעתם מעוטה מכל הכלים וכדאיתא באבות דרבי נתן. וכן אנו נוהגים וכן נראה מדברי הרא״ש בפרק כל שעה (סי׳ ח) גבי מאני דקוניא וכן נראה לרבינו ירוחם (נ״ה ח״ב מ.) עיקר וכן כתב הרשב״א בתשובה (ח״א סי׳ רלג) דכלי זכוכית אפילו נשתמש בהם בחמין אין צריכים שום הכשר והכי נקטינן:

יג. שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף כו

כלי זכוכית אפי׳ מכניסן לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין, אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי להו. הגה: ויש מחמירין ואומרים דכלי זכוכית אפי׳ הגעלה לא מהני להו וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו

יד. משנה ברורה סימן תנא ס״ק קנד

ויש מחמירין - הטעם דס״ל דכלי זכוכית הואיל ותחלת ברייתו מן החול הרי הוא ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואפילו ע״י הגעלה ואף על גב דתשמישו בצונן מ״מ לפעמים משתמשין בהן בחמין וכמ״ש בסכ״ה בהג״ה דחוששין אף לתשמיש שאינו קבוע:

טו. שער הציון סימן תנא ס״ק קצו

וביותר דרבנו יואל דמחמיר לענין כלי זכוכית לאו יחידאה הוא, דמצאתי בחידושי הריטב״א בשם הרא״ה דדעתו גם כן דכלי זכוכית בולע וצריך הגעלה, אלא דכתב שם דהגעלה לא מהני להו משום דחייס שמא פקעה, (ושאר פוסקים לא הזכירו סברא זו, משמע דדעתם דצריך ליתן עליהם מים רותחים כפי מה שדרכו להשתמש בו בכל יום, דכבולעו כך פולטו, וכי היכי דלא חייס בכל יום על שימושו ברותחין כן עתה), ועל כל פנים בלי הגעלה בודאי אין להתיר: